

Književna poročila.

Dr. Karlo Kadlec: Prvobitno slovensko pravo pre X veka. Preveo i dopunio prof. dr. F. Taranovski. 1924. Izdavačka knjižarnica Gece Kona, Beograd. Strani 131.

Velike so težave s študijem celokupne pravne zgodovine Slovanov, še posebej Jugoslovanov, da o Slovencih samih ne govorim, — kajti nedostaje nam sistematičnih del. Da vsaj deloma odpomore tem neprilikam, prevedel je prof. Taranovski (Rus), ki predava pravno zgodovino Jugoslovanov na beograjskem vseučilišču in je že napisal imenitno knjigo »Uvod u istoriju slovenskih prava« (Beograd, 1923), neke razprave češkega učenjaka Karla Kadleca o prvobitnem slovanskem pravu pred 10 stoletji, ki jih je izdala akademija znanosti v Krakovu leta 1912. v poljskem jeziku, na srbski jezik. Kadlec je pri tem izhajal iz pravilnega nazora, da tvori pravo izza časa pred 10 stoletji tisto izhodišče, ki že more prihajati za znanstvo v poštev. Vendar je Taranovski pravilno opazil, da se Kadlečeve razprave ozirajo manj na jugoslovansko pravo in da med severoslovanskimi pravi upoštevajo bolj češko in poljsko pravo, kakor pa rusko. Ko se je torej obrnil na prof. Kadleca, da dobi dovoljenje za prevod knjige, predložil mu je že neke dopolnitve, ki naj ustrezajo predvsem potrebam učbenika za jugoslovanske vseučilišnike. Glede ruskega prava je dodal nekaj razjasnilnih opazk, osobito tudi glede virov, glede jugoslovanskega prava pa obstajajo dopolnitve profesorja Taranovskega predvsem v nekih citatih iz Dušanovega zakonika, dalje v navajanju nekaterih pisateljev jugoslovanskega porekla, pečajo se pa le še premalo z objektivnim pravom. Slovence je pač Kadlec upošteval in osobito Kosovo Gradivo očitno temeljito preštudiral in dobro uporabil, dočim se Taranovski na nas ni oziral. Tudi glede Mažuraničevega epohalnega rečnika bi želeli, da bi ga ne bil samo pod črto citiral, ampak tudi snovno uporabil; saj obseza ogromno gradivo iz statutov primorskih mest in drugih srednjeveških hrvatskih virov, ki bi zaslužilo tudi upoštevanja — baš pri knjigi, ki naj služi za učbenik na univerzah Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev.

Sploh pa mislim, da se naši pravni zgodovinarji ne bi smeli kretati le v fontologiji; čas bi že bil, da nam prično podajati snovne izsledke prava javnega in zasebnega življenja. Če ga ni mnogo, to pač nič ne de: Vsaj to, kar je, naj se prikaže, znanstveno opredeli, primerja z drugimi pravi, da dobimo temelj za bodoče delo, pomoček za razumevanje celokupnega našega prava in stikov med našimi in tujimi pravi srečnejših sosedov. —

Po teh splošnih opazkah, ki pa nikakor nočejo zmanjševati zasluge, ki si jih je Taranovski nedvomno stekel z izdanjem in dopolnjenjem

Kadlečeve knjige, naj navedemo iz vsebine naznanjega dela vsaj toliko, da se spozná njegovo ogrodje. Vodi nas pri tem namen, pokazati, da Kadlečeva knjiga, dasi prikrojena po Taranovskem za slušatelje prava tvori izvrsten pripomoček k spoznavanju slovanske pravne zgodovine tudi za vsakega drugega jurista. In baš v tem pogledu bi jo toplo priporočal vsem praktičnim jugoslovanskim pravnikom; iz te knjige se jim odpró skoraj povsem novi vidiki, kajti večina naših praktičnih pravnikov je študirala pred prevratom na univerzah, ki ó slovanskem pravu niso hotele ničesar — vedeti.

Prva glava Kadlečeve knjige govori o »političkom uredjenju« pri Slovanih pred 10 stoletji. Pisatelj nas vede v pradedne čase, ko so bivali stari Slovani še za Karpati. Ko razpravlja o narodnem značaju starih Slovanov, ne pristaja na teorijo Peiskerjevo o njihovem »robškem značaju«, nasprotno, pobija jo zelo spretno osobito tudi z lingvističnimi argumenti. Učili so se pač od Gotov, ali politična zavisnost od njih je trajala le kratko dobo. Tudi poznejše podaništvo Slovencev Avarom ni bilo preveč težko; saj so lahko samostalno napadali svoje sovražnike. Sicer pa je to podaništvo trajalo le 50—60 let. Pisatelj podaja dalje sliko prvih početkov državne organizacije (žup, okolin, sel, rodov), dalje instituta knezov, velikih knezov, diferenciacije različnih stanov, državne skrbi za varnost, slednjič sodstva.

V drugi glavi je govor o početku držav slovanskih narodov pred 10 stoletji. Razpravlja se o Samovi državi; o karantanski kneževini, o raznih čeških in moravskih državicah, dalje pa tudi o vseh severno-slovenskih državnih tvorbah. Glede Hrvatov in Srbov je Taranovski podal na dveh in pol straneh pač najvažnejše, a za moj vtis nekoliko premalo.

Tretja glava je posvečena privatnemu pravu starih Slovanov. Najprej podá Kadlec glavne črte tozadevne metode raziskavanja (analogija, regresivno sklepanje, lingvistične raziskave), nato pa razpravlja zelo zanimivo o inštitutih robstva, o pravnih subjektih in objektih, o poligamiji, otmici, kupu žená, o razmerju med ženo in možem, o dednem pravu, stvarnem pravu, osobito o svodu, baštini (= očevini); iz obligacijskega prava se dotakne zastave, kupa, trgovskega prometa in ustanavlja, da sta pojma »kup« in »trg« po besedi izšla iz latinščine, — stvarno pa prišla k Slovanom preko Germanov.

V naslednji glavi dobimo vse, kar vemo doslej o staroslovanskem kazenskem pravu. Osveta, odkup, samopomoč, kolektivna odgovornost, ordali, nastanek raznih kazni so morebiti najvažnejši instituti, ki naj jih iz tega poglavja omenimo.

V zadnji glavi (V.) razpravlja pisatelj o sodnem ustrojstvu, ki se je razvilo postopoma iz rodovega in župnega do plemenskega sodstva, dalje o postopku (dobri ljudje kot sodniki, pristavi, zapovedna oblast sodnikov, vabilo na pečat, dokazila). Zelo zanimivo je, kar n. pr.

izvaja o kletvi; ta se pojavlja po njegovih izvajanjih kakor ordal najnižje vrste, t. j. za najmanjše krivice. —

Vsi ti tukaj komaj naznačeni in še mnogoteri drugi problemi so predmet obširnega raziskovanja po gori omenjeni znanstveni metodi. Pisatelj Kadlec se je posrečilo prikazati to precej krhko snov zelo razumljivo in lepo zaokroženo. Vsekakor bo tisti, ki preštudira njegovo delo v prevodu Taranovskega, dobil splošen pregled o prapravo Slovanov, s tem pa tudi mnogo pobude za razlaganje poznejših pravnih običajev in pravnih rečenic, ki še danes živé med ljudstvom.

Dr. Metod Dolenc.

Dr. Pajnič: Civilnopravdni red v praksi. 1. zvezek. Tiskovna za- druga. Ljubljana. 1924.

Droben zvezek napoveduje izdanje večjega dela. Na prvi pogled sliči sicer podobnim nemškim knjižicam, vendar kaže že začetek, da pojmuje g. pisatelj delo globlje in da hoče na podlagi najrazličnejših primerov obdelati tvarino vsega procesnega prava. V prvem zvezku sta obravnavana od takozvanih tipičnih pravnih primerov dva, ki se skoro najčešče pojavljata med pravdami. Sta to pravda iz naslova jamčevanja in pa fakturna tožba. Gospod pisatelj nas povede od prvega početka pravde, od trenutka, ko se tožba vloži, pa do konca, do zaključka pravnega spora. Pri tem je s prvo pravdo prav lepo združen primer postavitve v prejšnji stan, z drugo pa, ki se konča s sodno poravnavo, pa ugovor krajevné nepristojnosti sodišča. K formulaciji poravnave bi pripomnili samo, da je v praksi običajno, da se pripiše še tkzv. »izvršilna klavzula«, dasi ni neobhodno potrebna. Dvomljivo je, ali se sporni predmet res ocenja še danes po ces. nar. z dne 15. novembra 1915 št. 279 drž. zak. (str. 49). Obžalovati je, da je bogato gradivo zakonskih določb navedeno na koncu knjige in ne pod črto. Ta nedostatek se bo občutil posebno kesneje, ko izidejo še nadaljnji zvezki, ki jih bo zvezati v eno knjigo. Kar se tiče jezika, priznavamo težko stališče g. pisatelja, ker se je držal uradnih obrazcev, vendar smo mnenja, da bi se kričečim napakam, kakor so v i s e č i (= tekoči) spor (str. 4), p r e d l e ž e č i (= navzočni, predmetni) spor (str. 43) ali n i v s t a n u opazati (str. 17) moral ogniti. To so pa malenkostne hibe, ki nikakor ne morejo zmanjšati vrednosti knjige. Knjižico zato toplo pripodamo in želimo, da bi izšlo nadaljevanje čimprej, kajti le tedaj bo rodilo pisateljevo delo uspeh in je samo pod tem pogojem upati tudi na knjigotržni uspeh.

Dr. R. Sajovic.

Razgled po pravniških revijah.

Revue du droit public et de la science politique (Juill. — Août — Sept. 1923.) Revue du droit je odličan francuski časopis, oko koga su se koncentrisali ponajviše pisci iz škole Duguit-Jèze i koji naročito pažnju posvećuje administrativnom pravu: i to pre svega praksi gradeći teoriju